

Yaşam Seyri Perspektifinden Queer Yaşlanma

Queer Aging from a Life Course Perspective

Doç. Dr. Yunus KARA¹, Rıza YILMAZ²

Öz

Yaşam seyri perspektifi, bireylerin yaşam deneyimlerinin toplumdaki farklı sistemlerden ve mekanizmalardan etkilendiğini ifade eden bir olgudur. Bu kavram, insanların deneyimlerinin, öykülerinin ve yaşadıkları olayların ve durumların bir sonucunu belirtmek için de kullanılmaktadır. Yaşam seyri perspektifi, gelişimsel ve yaşamsal dönemler, toplumsal roller, kuşaklar arası farklar, fırsatların ve dezavantajların deneyimlenmesine odaklanmaktadır. Yaşam seyri perspektifi, yaşlanma deneyiminin sadece biyolojik ve genetik yapıya indirgenemeyeceğini, bireylerin sosyo-demografik özellikleri ile içinde büyüdüğü ve yaşamını sürdürdüğü sosyal ortamın yaşlanma deneyimini önemli ölçüde belirlediğini savunmaktadır. Bu durum, yaşlılar arasında farklılaşan ve çeşitlenen yaşlanma deneyiminin farkına varılması ve bunların anlaşılabilmesi açısından değerlidir. Toplumda farklı baskı ve ayrımcılık biçimlerinden etkilenen ve çoğunlukla bunlara maruz bırakılan yaşlı LGBTQIA+'ların yaşam seyri perspektifinden ihtiyaçlarının ve sorunlarının belirlenmesi gerekmektedir. LGBTQIA+'ların yaşlanması ile ilgili süreçleri incelerken, toplumumuzda yıllar boyunca baskı gören kişilerin deneyimlerinin ve birçok konuya dair görüşlerinin daha farklı olabileceğini söylemek mümkündür. Yaşlı LGBTQIA+'ların deneyimlerinin yaşlanma sürecinin geçerli bir parçası olduğunu, kendi başlarına duyulmayı hak ettiğini ve yaşlanma süreciyle ilgili olarak insan deneyimi ve davranışına ilişkin önemli ve meşru bir araştırma alanı olarak kabul edilmesi gerektiği önem arz etmektedir. Bu çalışma kapsamında veri toplama yöntemi olarak ulusal ve uluslararası literatürde yer alan akademik çalışmalar çerçevesinde kitaplık araştırması kullanılmıştır. İlgili çalışmada ilk olarak queer yaşlanmaya değinilecek, daha sonrasında yaşam seyri perspektifi açıklanarak, yaşlı LGBTQIA+'ların mikro, mezo ve makro düzeydeki ihtiyaçlarına ve bu ihtiyaçlar çerçevesinde gerçekleştirilebilecek çözüm önerilerine odaklanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: LGBTQIA+, queer yaşlanma, yaşam seyri, yaşlılık, yaşlanma

Makale Türü: Derleme

Abstract

The life course perspective is a phenomenon that states that the life experiences of individuals are affected by different systems and mechanisms in the society. This concept is also used to denote an outcome of people's experiences, stories, and events and situations. The life course perspective focuses on developmental and life cycles, social roles, generational differences, and experiencing opportunities and disadvantages. The life course perspective argues that the aging experience cannot be reduced to biological and genetic structures only, and that the socio-demographic characteristics of individuals and the social environment in which they grow up and lead their lives significantly determine the aging experience. This is valuable in terms of recognizing and understanding the differing and diversifying aging experience among the elderly. It is necessary to identify the needs and problems of older LGBTQIA+s, who are affected by and mostly exposed to different forms of oppression and discrimination in society, from a life-course perspective. When examining the processes related to the aging of LGBTQIA+, it is possible to say that the experiences and views of people who have been oppressed over the years in our society may be different. It is important that older LGBTQIA+'s experiences are a valid part of the aging process, deserve to be heard in their own right, and should be recognized as an important and legitimate area of research on human experience and behavior in relation to the aging process. Within the scope of this study, library research

¹Sinop Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, ykara@sinop.edu.tr

²Hacettepe Üniversitesi Doktora Öğrencisi, rizaylak@gmail.com

was used as a data collection method within the framework of academic studies in the national and international literature. In this study, first of all, queer aging will be mentioned, then the life course perspective will be explained, and the micro, mezzo and macro level needs of elderly LGBTQIA+s will be focused on and the solution proposals that can be realized within the framework of these needs.

Keywords: LGBTQIA+, queer aging, life course, senility, aging

Paper Type: Review

Giriş

Bireylerin yaşamları boyunca deneyimledikleri önemli olayların, özellikle yaşlanan yetişkinlerin sağlığı ve esenliği üzerinde uzun vadeli bir etkisinin olduğunu söylemek mümkündür (Fredriksen-Goldsen vd., 2017). Deneyimlenen ortak yaşam olaylarının yanı sıra benzersiz deneyimler yaşayabilen, tarihsel ve kültürel olarak marjinalleştirilmiş, ötekileştirilmiş topluluklar için yaşamın kendisi daha farklı olabilmektedir.

Yaşlı LGBTQIA+'ların hem genel hem de yaşlı popülasyonu içerisinde büyük ölçüde görünmez bir nüfus grubu olduğunu söylemek mümkündür (Fredriksen-Goldsen ve Kim, 2017). Bu nedenle yaşlı LGBTQIA+'ların yaşam deneyimlerini anlamak, analiz etmek ve bunlara etkili politikalarla ve uygulamalarla yanıt verebilmek önem taşır. Gerontologlar, sağlık profesyonelleri, ruh sağlığı meslek elemanları ve karar vericiler, yaşlanan bireyleri ve yaşlanan nüfusları desteklemek için teori geliştirmek, politikalar ve müdahaleler tasarlamak için kanıtı ihtiyaç duyabilmektedir. Ancak Yaşlı LGBTQIA+'lar, maruz bırakıldıkları ayrımcılıklara ve adaletsizliklere yanıt olarak farklı kaynaklar ve dayanıklılıklar geliştirebilmelerine rağmen gerontolojik araştırmalarda nadiren incelenmektedir (Muraco ve Fredriksen-Goldsen, 2016).

Yaş, cinsiyet kimliği, cinsel yönelim, sosyo-ekonomik durum, ırk ve diğer birçok özelliğe göre yaşamdaki benzerlikleri ve farklılıkları incelemek için kullanılan yaşam seyri perspektifi, yaşlı LGBTQIA+'ların ihtiyaçları ve sorunları için bir çerçeve sunulmasına yardımcı olabilmektedir. Türkiye'de, özellikle yaşlı LGBTQIA+'ların yaşam seyrini inceleyen nicel ve nitel araştırmalara rastlanmamıştır. Bu araştırmada, yaşlı LGBTQIA+'ların yaşam deneyimlerine ilişkin ihtiyaçlarının ve sorunlarının yaşam seyri perspektifinden incelenerek ortaya konulması amaçlanmaktadır. İlgili çalışmanın queer yaşlanma ile ilgili literatüre önemli bir katkı sağlaması da hedeflenmektedir. Bahsi geçen amaçlar kapsamında, ilk olarak queer yaşlanmaya değinilecek, daha sonrasında yaşam seyri perspektifi açıklanarak, yaşlı LGBTQIA+'ların mikro, mezzo ve makro düzeydeki ihtiyaçlarına ve bu ihtiyaçlar çerçevesinde gerçekleştirilebilecek çözüm önerilerine odaklanılacaktır. Araştırmada veri toplama yöntemi olarak ulusal ve uluslararası literatürde yer alan akademik çalışmalar kapsamında kitaplık araştırması kullanılmıştır. Kitaplık araştırması, daha önce yapılan araştırmalarda ilgilenilen konunun derinlemesine incelenmesi ya da konuyla ilgili kaynakların ayrıntılı bir biçimde gözden geçirilmesidir (Sümbüloğlu ve Kadir, 2002).

1. Queer Yaşlanma

Queer kavramı “tuhaf”, “şüpheli”, “garip” görünen bir kişiye atıfta bulunabilmektedir (Kara, 2020). Temel düzeyde, “normal” ya da günlük olandan bir kopukluk anlamına gelmektedir. Bu nedenle, queer kavramının eşcinsellik ile ilgili olarak kullanımı, heteroseksüel olmayanların “olağandışılığını” ve “sapkınlığını” vurgulamaktadır. Queer kavramının, politik ve teorik konularla birlikte kullanılması özellikle New York'ta kurulan Queer Nation adlı aktivist grupla birlikte 1990'lı yıllarda başlamıştır. İlgili kavram, akademik alan da dahil olmak üzere farklı uygulamalara, konulara, disiplinlere ve yaklaşımlara eleştirel bir analiz getirmiştir. Özellikle akademik alanda oluşan queer teori, eşcinsel/heteroseksüel karşıtlığından ziyade çeşitli cinselliklerin kamusal ifadelerine dikkat çekmiş, sadece cinselliği değil, aynı zamanda cinsiyet kimliği, cinsiyet ifadesi, toplumsal cinsiyet ve cinselliğin karşılıklı olarak ilişkide olduğu yolları

da araştırmıştır (Gamson ve Moon, 2004; Leonard, 2005; Sumerau vd., 2016; Valocchi, 2005). Daha da önemlisi, birçok kişi tarafından eşcinselliğe bir alternatif olarak kullanılan queer, heteroseksüel olmayan ya da kendilerini heteroseksüel olarak gören ve başka bir kimlik grubu olarak normalleştirilmeye direnen insanları bir araya getiren örgütleyici bir kavram haline gelmiştir. Bu insanlar arasında, lezbiyenler, geyler, biseksüeller, aseksüeller, interseksler, translar ve engelliler ya da etnik köken gibi nedenlerle toplumlarda arzu edilen bedenlerin belirli temsillerinden kopuk ya da ayrı hissedebilen bireyler yer alabilmektedir.

Amerika'da 1940'larda ve 1950'lerde, şimdi yaşlı olarak kabul edilen kişiler, erken yetişkinlik dönemlerinde, "queer" (farklı, olağandışı görülen ve gündelik hayatta marjinalleştirilen, ötekileştirilen) olarak kabul edilmiştir (Gamson ve Moon, 2004). Queer olarak "kabul edilme", onaylanma ya da varlığını özgürce sürdürebilme durumuna işaret etmemiş, toplumun büyük bir kesiminin queer olarak adlandırılan kişilerden utanması anlamında kullanılmıştır. Queer var oluşu, insanların evlilikten, büyükanne ya da büyükbaba hallerinden vazgeçmesi, yalnızlık ve umutsuzluk içerisinde bekleyen özellikle yaşlı eşcinsel imajı ile de örtüşmüştür (Ramirez-Valles, 2016). Günümüzde hala queer var oluşlar damgalanmış kimlikleri temsil etmektedir. Birçok yaşlı LGBTQIA+ bu "kimliği" üstlenmekten, kabul etmekten korkabilmekte, uzak durabilmektedir.

1960'ların sonlarında ve 1970'lerin başlarında Gey Kurtuluş Hareketi'nin ortaya çıkmasıyla birlikte Amerika Birleşik Devletleri'ndeki gey ve lezbiyen gerontologlar, yalnız, umutsuz, acı içerisinde olan yaşlı queer imajına meydan okumuşlardır. Bu meydan okuma, yaşlı LGBTQIA+'ların tümünün homojen bir grup olarak kabul edilmesi, imajların küçük örneklerle dayanması ve bu örneklerin çoğunlukla zengin beyaz gey erkeklerden oluşan psiko-sosyal araştırmalara dayanmasından kaynaklanmaktadır. Bu meydan okumalardan sonra ortaya çıkan queer gerontoloji yaklaşımı, gerontoloji bilimini ve pratiğini şekillendiren heteroseksüel normların eleştirel bir analizini içermektedir (Hughes, 2006). Queer gerontoloji, yaşlanmaya dair sorular sormak, metodolojiler geliştirmek, veri toplamak ve yeni teorik araçlar yaratmak için bir kavramdan çok bir stratejiyi içermektedir. Queer gerontolojinin amacı, heteroseksüel baskın normların yaşlı bir insan olmanın ne anlama geldiğini tanımlama biçimlerini -bedenlerimizin gerilemesinden emekliliğe, destek topluluklarına ve yaşam koşullarına kadar- ortaya çıkarmaktır. Yaşlılıkta queer arzuyu, aşkı ve ilişkileri görünür kılma ve yaşlı LGBTQIA+'ların nasıl yaşadığını ortaya koyma hedefi de vardır. Queer gerontolojinin ilgisi sadece cinsellik olgusuyla sınırlı olmamakla birlikte, heteronormatif yapılarla birbirini etkileyen ve güçlendiren ırksal ve politik ayrımcılık biçimlerine yönelik eleştirel bir analizi de içermektedir (Heaphy, 2007; Ramirez-Valles, 2016).

Türkiye'deki yaşlanma süreci hakkındaki literatürün, LGBTQIA+'larla ilgili konulara eğilimi istenilen düzeyde olamamıştır. Yaşlı LGBTQIA+'ların yaşadıkları sorunlar, yaşlı LGBTQIA+'ların tutumundan çok toplumdaki kaynaklanmaktadır (17 Mayıs Derneği ve Gökpınar, 2021). Yaşlı LGBTQIA+'lar, bakım evlerinin, hastanelerin ve tıp pratisyenlerinin ayrımcılığına maruz bırakılabilmekte, özellikle sağlık hizmetlerindeki önyargı, kişisel ve kurumsal düzeyde olabilmektedir (Furlotte ve Schwartz, 2017). Yaşlı LGBTQIA+ çiftlerin, emeklilik dönemlerinde birlikte yaşama ya da partnerleri için tıbbi kararlar alma ile ilgili hakları reddedilebilmektedir. Doktorlar ve diğer tıp uzmanları, önyargıları nedeniyle, yaşça büyük interseks ve transların kendilerine yönelik gerçekleştirmek istedikleri tedavileri yapmak istemeyebilmektedir.

LGBTQIA+'ların yaşlanması ile ilgili süreçleri incelerken, toplumumuzda yıllar boyunca baskı gören kişilerin deneyimlerinin ve birçok konuya dair görüşlerinin daha farklı olabileceğini kabul etmek önem taşır. Bunun yanında, bahsi geçen farklı deneyimler "kötü ya da iyi", "daha kötü ya da daha iyi", "her açıdan ya da her zaman farklı" anlamına gelmemektedir. Yaşlı LGBTQIA+'ların deneyimlerinin yaşlanma sürecinin geçerli bir parçası olduğunu, kendi başlarına duyulmayı hak ettiğini ve yaşlanma süreciyle ilgili olarak insan deneyimi ve davranışına ilişkin önemli ve meşru bir araştırma alanı olarak kabul edilmesi gerektiği önem arz etmektedir.

2. Yaşam Seyre Perspektifi

Yaşam seyri perspektifi, bireylerin yaşam deneyimlerinin toplumsal olaylardan, değişimlerden ve dönüşümlerinden nasıl etkilendiğini ve bu ikisi arasındaki etkileşimi incelemektedir (Bernardi vd., 2018). Yaşam seyri, insan yaşamında meydana gelen birçok deneyimin, öykünün, olayın ve durumun sonucudur. İnsan yaşamında gerçekleşen bu olgular, yaşamın tüm alanını kapsamakta ve bunların oluş sırası yaşam seyrini meydana getirmektedir. Bu bağlamda yaşam seyri doğumdan ölüme kadar uzanan farklı ve çeşitli yaşam alanlarındaki olguların, durumların ve olayların sırasını belirtmektedir (Mayer, 2004).

Yaşam seyri perspektifi, gerontoloji ile ilgili araştırmalar için geniş bir çerçeve sunabilmektedir. Bu çerçeve en basit haliyle, bireylerin yaşamları boyunca edinmiş olduğu bütün deneyimlerin geç yetişkinlik döneminde bireylerin yaşamlarını etkilediğini ifade etmektedir (Ersözlü, 2021). Yaşam seyri perspektifi, gelişimsel ve yaşamsal dönemler, toplumsal roller, kuşaklar arası farklar, fırsatların ve dezavantajların deneyimlenmesine odaklanmaktadır (Holman ve Walker, 2020). Bireylerin yaşamlarında gelişen tarihsel ve sosyolojik olaylar, değişen yaşam koşulları, bireyler için hayatlarında önemli olan kilometre taşları yaşlanmayı etkileyebilmektedir (Arun, 2019; Stowe ve Cooney, 2015).

Yaşam seyri perspektifi, yaşlanma deneyiminin sadece biyolojik ve genetik yapıları indirgenemeyeceğini, bireylerin sosyo-demografik özellikleri ile içinde büyüdüğü ve yaşamını sürdürdüğü sosyal ortamın yaşlanma deneyimini önemli ölçüde belirlediğini savunmaktadır (Wright, 2020). Bu durum, yaşlılar arasında farklılaşan ve çeşitlenen yaşlanma deneyiminin farkına varılması ve bunların anlaşılabilmesi açısından değerlidir.

Yaşam seyri genellikle toplumdaki yapısal koşulların sosyal ilişkileri nasıl etkilediğini açıklamaktadır. Irk, sınıf, yaş, cinsiyet kimliği, cinsiyet ifadesi, cinsel yönelim, ekonomik statü ya da toplumsal yaşamın diğer yönleriyle ilgili faktörlerin analiz edilerek bireylerin yaşamlarının nasıl değiştiği ve dönüştüğü üzerinde durmaktadır (Güllü, 2021).

Yaşam seyri ile ilgili çalışmalar gerçekleştiren araştırmacılar, bu kavramı bir “perspektif”, “teori”, “yaklaşım” veya “paradigma” olarak tanımlamışlardır (Alwin, 2012; Bynner, 2016). Elder vd. (2003) yaşam seyrinin teorik yönüyle ilgilenerek, toplumsal yapıların ve olguların, farklı yaş gruplarına göre değişen davranış biçimlerini ortaya çıkarabildiğini belirtmişlerdir. Bynner (2016) ise yaşam seyrini uygulama ve deneye dayalı kanıtlarla test edilmeyen bir perspektif ya da yaklaşım olarak açıklamaktadır.

Yaşam seyri (life course), yaşam süresi (life span), yaşam öyküsü (life history) ve yaşam döngüsü (life cycle) gibi diğer kavramlarla birlikte ya da dönüşümlü olarak kullanılabilir (Akış, 2020). Bu kavramların tümü yaşam seyri ile ilgili çalışmalarda önemli bir yere sahip olmakla birlikte yaşam seyri ile aynı anlamı taşımamaktadır. Yaşam süresi (life span), psikoloji, sosyal hizmet ve sosyoloji bilimlerindeki yaşam boyu gelişim kavramının ifade ettiği yaşamın önemli bir bölümünü, özellikle de iki ya da daha fazla yaşam evresindeki davranışları birbiriyle ilişkilendirmektedir. Yaşam öyküsü (life history), genel olarak yaşam seyri boyunca gerçekleşen olayların ve faaliyetlerin (örneğin evlilik, boşanma, yerleşim, doğum, ölüm vd.) kronolojisini ifade etmektedir. Farklı dönemlerdeki geçişleri yıl ve ay olarak belirten yaşam takvimlerinden oluşmaktadır (Elder, 2007). Yaşam döngüsü (life cycle), doğum öncesi veya doğumdan ölüme kadar tüm yaşam döngüsünü ele almakta, genellikle yaşam evreleri olarak adlandırılan belirli yaş dönemlerini derinlemesine incelemektedir (Erikson, 1980; Smith-Osborne, 2007). Bu alanda çalışan bazı teorisyenler, daha özel olarak tek bir yaşam aşamasına (Vaillant, 1993) veya belirli doğum tarihleri veya gelişim üzerinde birincil etkiye sahip tarihsel/kültürel dönemlere sahip bir yaş grubunu karakterize eden gelişimsel özelliklerin makro düzeydeki görünümüne de odaklanmaktadır (Strauss ve Howe, 1991).

Yaşam seyri ile ilgili literatür; mikro, mezzo ve makro düzeylerde kavramlar ve hipotezler sunmaktadır (Heinz vd., 2009; Komp ve Johansson, 2016). Mikro düzey, kişisel ihtiyaçlar,

sorunlar, sosyalleşme ve bireysel eylemlerle ilgilenmektedir. Mezzo düzeyde, kurumlar, topluluk çevreleriyle olan ilişkiler ve sosyal ağlar yer almaktadır. Makro düzey ise toplumsal, politik, ekonomik ve nüfus yapılarını içermektedir. Bu düzeyler birbirleriyle bağlantılıdır ve karşılıklı ilişkiler bütünü ortaya çıkarmaktadır (Kara, 2019). Mikro, mezzo ve makro düzey arasındaki ilişkide, geçmiş, şimdi ve gelecek zaman birbiriyle bağlantı içerisindedir. Bireyler geçmiş yaşam deneyimlerinden öğrenerek ya da dersler çıkararak mevcut eylemleri ve gelecek planlamaları ile ilgili kararları bunlara göre vermektedirler. Bu karar verme sürecinde bireylerin kendileri için zorunluluklar yaratan (eğitim, istihdam, emeklilik vd.) toplumsal düzenlemeler ve ilişkiler de mevcut olabilmektedir. Bahsi geçen düzeyler, yaşam sürecinin çok boyutluluğuna da işaret etmektedir. Eğitim, istihdam, emeklilik, aile ve eğlence gibi farklı olgular arasında bir ilişki ve bağlantı da mevcuttur. Özellikle mikro düzey ve makro düzey arasında, çeşitli bağlamlarda bir ilişki vardır. Bireysel eylemler, sosyal, politik, ekonomik ve kültürel bağlamlar karşılıklı etkileşim içerisindedir. Yaşam seyri ile ilgili yaklaşımlar, makro düzeydeki yapılarla ve kültürel inançlar ve ideolojilerle biçimlenerek, bireysel yaşamların ve deneyimlerin analiz edilmesinde toplumsal değişimin yarattığı koşulları ve riskleri dikkate almaktadır. Bu bağlamda yaşam seyri ile ilgili araştırmalar, sosyal ve tarihsel koşullara, olaylara (siyasi krizler, savaşlar, ekonomik değişimler, iklim krizi) ve kurumsal düzenlemelere (sosyal politikalar, sosyal hizmetler, eğitim sistemleri, işgücü ve istihdam piyasaları) odaklanmaktadır (Heinz vd., 2009).

Yaşam seyri perspektifi, geniş bir yelpaze sunarak, toplumsal düzlemdeki açık ya da örtük gerçekliklerin anlaşılmasına yardımcı olabilmektedir. Bu çerçevede, bireylerin olumlu ya da olumsuz olarak deneyimlediği durumlar ve olgular, onların var olan iyilik hallerini güçlendirebilir ya da zayıflatabilir, kişilerin toplumun genel bir parçası olarak görülmelerine olanak sağlayabilir ya da toplumda marjinal olarak etiketlenmelerine neden olabilmektedir (Arun, 2018).

2.1. Mikro Düzey

Birçok araştırmacı, LGBTQIA+'ların, kendi yaşamlarındaki birçok büyük krizi (açılma, akran zorbalığı, şiddet vd.) çözebildiklerini ve toplumda özgürce kendilerini ifade edebildiklerini belirterek, bu durumun onların yaşlanma sürecine olumlu etki ettiğini aktarmaktadırlar (Kimmel, 1978; Friend, 1980). LGBTQIA+'ların belli bir ölçüye kadar kriz yetkinliği geliştirmeleri, ileri yaştaki zorluklara daha iyi hazırlanabilmelerine olanak sağlayabilmektedir. Bu bakımdan LGBTQIA+ kimliklerin kabul edilerek, bireylere özellikle açılma sürecinde destek olunması önem arz etmektedir.

Yaşlı LGBTQIA+'lar için kendi kimliklerini kabul etmelerini ve bunu ifade etmelerini anlamlandırmada tarihsel bir bakış açısına sahip olmak önemlidir (Kara, 2021). 65 yaş ve üstü yetişkinlerin büyümüş oldukları zamandaki LGBTQIA+ hakları ile ilgili gelişmelerin çok az olduğunu ya da hiç olmadığını söylemek mümkündür. Bu yetişkinlerin, LGBTQIA+ bir kimliğin ya da yönelimin akıl hastalığı olarak sayılması, trans deneyimlerin cinsel yönelimden ayrıştırılmadığı bir dönemde ergenliklerini ve genç yetişkinlik dönemlerini geçirmiş oldukları unutulmamalıdır. Bunun yanında, LGBTQIA+ rol model eksikliklerinin bulunması ve diğer LGBTQIA+'larla tanışma olanaklarının kısıtlı olması da bahsedilmesi gereken bir konudur. Yine bu yetişkinlerin, gençlik dönemlerinde, eşcinselliğin, ahlaki bir bozukluk olarak görülmesi ve LGBTQIA+ olmanın kötü ebeveynlere bağlanması sık karşılaşılan durumlar olmuştur. Yaşlı LGBTQIA+'lar, hayatları boyunca LGBTQIA+ karşıtı bir söylem ve kültüre maruz bırakılarak yaşamışlardır. Kendilerini korumak adına, o jenerasyonun LGBTQIA+ özneleri, kendi cinsel yönelimleri ve cinsiyet kimlikleri ile ilgili daha az girişken olabilmişlerdir. Çoğu, aile ve arkadaşları tarafından dışlanmamak, işlerini kaybetmemek, fiziksel olarak saldırıya uğramamak için LGBTQIA+ kimliklerini saklamışlardır ve hatta yönelimlerini "heteroseksüelliğe çevirmek" için psikiyatrik uygulamalara zorlanmışlardır. Özetle, cinsel yönelimleri ve cinsiyet kimlikleri nedeniyle karşılaşabilecekleri zarar ve şiddetten kaçınmak için birçoğu gizli hayatlar yaşamıştır. Ancak LGBTQIA+ haklarını bugünkü haline getiren ve bu harekete emek veren birçok insan da mevcut olmuştur. Harekete emek ve değer katan bu insanlar, kendilerini hasta, günahkâr ya da

suçlu olarak gösteren heteronormatif toplumu sarsmak ve yıkmak için görünür olmuşlar ve örgütlenmişlerdir (Ramirez-Valles, 2016).

Gençliği, heteroseksüelliği ve cinsiyete dair normatif davranışları tek bir doğru olarak varsayan ve onlara ayrıcalık tanıyan bir dünyada, yaşlı LGBTQİA+'lar görünmez hale gelebilmektedirler. Yaşlı olmayı çevreleyen kalıplar ve LGBTQİA+ olmakla ilgili kalıp yargılar bazen birbiriyle iç içe geçebilmekte ve kişinin hayatını etkileyebilmektedir. Yaşlı LGBTQİA+'lar, diğer yaşlı kişiler gibi yaşla ilgili kalıp yargılara maruz bırakılmakta ve ayrıca LGBTQİA+ olma ile ilgili önyargılarla karşılaşmaktadırlar. Ortaya çıkan önyargı ve ayrımcılık onları baskıya açık hale getirmektedir. Bu nedenle, yaşlı LGBTQİA+'lar, yaşlanma sürecinin getirdiği durumlar ve olgularla baş edebilmek için farklı şekillerde zorlanabilmektedirler (Grigorovich, 2015).

Açılma süreci, LGBTQİA+'ların yaşam seyrinde önemli ve kritik bir olgudur (Kara, 2022a). Bazı LGBTQİA+'lar, bu süreci yaşamın erken dönemlerinde deneyimleyebilmektedir. Coğrafi konum, ırk, sosyo-ekonomik statü ve rol modellerin ve destek ağlarının varlığı, yaşlı LGBTQİA+'ların açılma süreçleriyle ilgili deneyimlerinde önemli faktörlerdir. Yılmaz (2022), Türkiye'nin belirli bölgelerinde yaşayan LGBTQİA+'ların, kimliklerini daha çok gizleyebildiğini ve çevresindeki çoğu kişiye LGBTQİA+ kimliğiyle açık olma durumunun maddi durumunu iyi olarak tanımlayan kişilerde daha yüksek olduğunu gözlemlemiştir. Aynı çalışmada, çevresine LGBTQİA+ kimliğiyle açık olan kişilerin yaşlanmaya ve yaşlılığa yönelik çok daha olumlu tutumlarının olduğu da bulgulanmıştır. Bu durum, queer yaşlanma sürecinde açılma ya da açıl(a)mama deneyiminin yaşam seyrinde ne kadar önemli bir konumda olduğunu göstermektedir. Çünkü LGBTQİA+'lar için açılmak, birçok olumlu veya olumsuz deneyim ile yeni baş etme mekanizmaları geliştirme ihtiyacını beraberinde getirebilmektedir. Açılmak kişilerin bütünlüklerini ve açık iletişimlerini destekleyen, onları güçlendirip olumlu benlik ve kendilik algısı geliştirebilmelerinin yollarını açan bir deneyim olabileceği gibi çok çeşitli ayrımcılık deneyimleriyle yüzleşmelerine de sebep olabilmektedir. Örneğin açılma ile maddi durum arasındaki ilişki incelendiğinde; maddi durumu daha iyi olan bireylerin daha çok kişiye açık olması durumu, açılmanın getirebileceği finansal sorunlara işaret ederek bununla baş etme noktasında yeterli güvencesi olmayan kişilerin daha seçici bir açılma deneyimi yaşayabildiklerini göstermektedir (Yılmaz, 2022). Bir diğer taraftan bireyler, değişen sosyal çevreler içinde hayatları boyunca açılmaya ya da açılmamaya karar vermekte ve bunun getirilerini sürekli deneyimlemektedirler (Kara, 2022b). Bu da açılmanın, kişilerin hayatlarının belirli bir dönemine özgü olmadığını ve yaşamlarının birçok aşamasını etkileyen bir mesele olduğunu göstermektedir. Bunun yanında kendisine ve çevresindeki insanlara açılma süreci de farklı baskı mekanizmaları (dışlanma, zorbalığa ya da şiddete maruz bırakılma, iş kaybı vd.) nedeniyle yıllar alabilmektedir. Örneğin, bireyler, farklı nedenlerden dolayı heteroseksüel evlilikler gerçekleştirmiş olsalar da yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde LGBTQİA+ kimliklerini benimseyebilmekte ve bu kimlikleriyle ilgili bir açılma sürecine girebilmektedirler (Brown, 2009; Sandberg, 2008).

Açılma süreci, kendini kabul etme, daha yakın ilişkiler kurabilme, kabul gördüğünü hissetme ve öz benlik algısında olumlu değişiklikleri beraberinde getirdiğinde, kişilerin yaşlanma sürecine de olumlu katkılar sağlayabilmektedir. Özellikle yakın ilişkiler kurma ve aidiyet hislerindeki olumlu artışla birlikte sosyal yaşamda farklı mekanizmalardan ve sistemlerden alınabilecek destekler de önemli derecede gelişme gösterebilmektedir (Ryan, 2010; Tyler, 2013; Weinstein vd., 2012). Bu çerçevede, özellikle yaşlı LGBTQİA+'lara açılma sürecinde destek olmak, yaşlanma sürecinde deneyimleyebilecekleri stres ve yalnızlıkla baş etme noktasında önemli bir işlevin yerine getirilmesini sağlayabilecektir. Bu durumun tersinin yaşandığı açılma deneyimleri ise kişilerin çeşitli ayrımcılıklara ve baskılara maruz bırakılmalarına, sosyal izolasyon ile sonuçlanabilecek daha gizli bir yaşam sürdürmelerine ve sağlıksız içe kapanma davranışı göstermelerine neden olacaktır. Tekrarlanan bir stres halinde yaşamak ise biyo-psiko-sosyal olarak bireylerin yıpranmalarını ve tükenmelerini beraberinde getirmektedir (Hoy-Ellis vd., 2020, s: 735). Tüm bunlar, queer yaşlanma sürecindeki bireylere yönelik mikro düzeyde

gerçekleştirilebilecek müdahalelerin önemine ışık tutmaktadır. Yaşlı LGBTQİA+'lara açılma sürecinde destek sağlanması, akranlarıyla sosyalleşmelerine önem verilmesi, fiziksel ve psikolojik bakım ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir.

Bireylerin bedensel kalitesi (hareket kabiliyeti, ağrı ya da acı durumu vd.), yaşlanmanın merkezinde yer almaktadır (Wallach ve Brotman, 2013). Beden, yaşlanmayla ilgili söylemlerin ve uygulamaların güçlendirildiği ya da tartışıldığı, yaş, cinsiyet kimliği, cinsel yönelim, sosyal sınıf ve ırk gibi özelliklerle kesişen bir yerde durmaktadır (Cronin ve King, 2010; Slevin, 2008). Örneğin AIDS ile ilgili ölümlerin çok sayıda yaşandığı dönem sonrasında eşcinsel erkek bedeni idealize edilerek, erkeğin bir göstergesi haline gelmiş, fiziksel egzersiz yoluyla temiz, kaslı ve atletik bir beden zorunluluk olarak dayatılmıştır (Drummond, 2006; Jones ve Pugh 2005). Bu özelliklerin birçoğunun yaşla birlikte ortadan kaybolabileceği ve vücuttaki kırışıklıkların artabileceği düşünüldüğünde, idealize edilen erkek bedeni, yaşlılıkla birlikte yeniden ataerkinin ve LGBTQİA+fobinin hedefi haline gelmiştir. Bunun yanında özellikle "başarılı yaşlanma" olgusunun ve gey kültürünün talep ettiği beden imgeleri, egzersiz, diyet, yaşayış ve görünüş tarzları tüm LGBTQİA+'ları da kapsamamaktadır. Yaşlı LGBTQİA+'larla gerçekleştirilen uygulamalar, "ideal beden" olgusunun eleştirel bir analizinin yapılabileceği ve her bedenin biricik olduğu anlayışının aktarılabilmesi bir fırsat yaratabilmektedir. Bu çerçevede, yaşlanma sürecinde, yaşamın bir getirisi olarak fiziksel, ruhsal ve sosyal kayıpların yaşanabileceği, aynı zamanda farklı kazanımların da mümkün olabileceğinin unutulmaması önem arz etmektedir.

2.2. Mezzo Düzey

Yaşam seyri içerisinde, insanların sosyal çevreleriyle etkileşimlerinin, onların bireysel deneyimlerinden ayrı düşünülmemeyeceğini söylemek mümkündür. Evlenme, aile kurma, çift olma ya da herhangi bir partnerlik ilişkisinin içerisinde bulunma, toplumsal bir gerçekliğe işaret etmektedir. Bu ilişkilenmelerde özne olarak yer alma deneyimi, kişilerin temel ihtiyaçlarının sağlanmasında önemli bir yere sahiptir (Fineman, 1995). Buna karşın yaşlı LGBTQİA+'lar arasında heteroseksüel akranlarına göre evlilik ilişkisi içerisinde bulunma ya da çocuk sahibi olma oranının çok daha düşük olduğu belirtilmektedir (Goldsen vd., 2017). Bununla beraber, yaşlı LGBTQİA+'larda, yalnız yaşamanın, LGBTQİA+ kimliğini gizlemenin, daha az sosyal etkileşimde bulunmanın, sınırlı sosyal destek ağlarının olmasının, geçmiş veya mevcut ayrımcılık deneyimlerinin ve ayrımcılık korkusu yaşama riskinin de daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Yetener, 2022). Bu bağlamda queer yaşlanma sürecinde kişilerin mezzo boyutta içinde buldukları atanmış ve/veya seçilmiş aile, sosyal ağ ve topluluklarla ilişkileri önemli bir konumda bulunmaktadır.

Çeşitli yaşlardaki LGBTQİA+'ların ailelerinin ve arkadaşlarının onları tanıma düzeylerinin artmasıyla birlikte yaşlanma ve yaşlılığa yönelik daha olumlu bir tutuma sahip oldukları belirtilmektedir (Yılmaz, 2022). Bu da yaşam seyri perspektifinden, kişilerin çevreleriyle kurdukları ilişkinin yaşlanma süreçlerini de etkileyebileceğinin bir göstergesidir. LGBTQİA+'ların sosyal destek sistemlerinde kimlerin bulunduğunu kapsayıcı bir noktadan analiz edip değerlendirebilmek önem taşımaktadır. Çünkü özellikle ruh sağlığı alanının ve sosyal hizmetlerin üzerine kurulu olan ve aileyi merkeze alan sistemlere queer bir pencereden bakmak, LGBTQİA+'lara yaşlanma sürecinde etkin bir destek sunabilmenin tek yoludur. Bu noktada bireylerin aile sistemlerini değerlendirirken atanmış ailelerinin konumunu heteronormatif varsayımlarla yorumlamamak gerekir. Kimi zaman bireylerin seçilmiş ailelerinin bu sistemin merkezinde olabileceğinin fark edilmesi ve hatta atanmış aileleriyle hiçbir ilişkilerinin olmamasının, onların esenliğine katkı sunan bir konumda olabileceğinin kabul edilmesi kritik bir öneme sahiptir. Bu bağlamda bireylerin seçilmiş aile sistemlerindeki insanlarla ilişkileri ve bu ilişkideki dengeleri anlaşılmalıdır. Ayrıca bireylerin sosyal destek alabileceği kaynakların yetersizliği durumunda, bu desteğe ulaşabilecekleri LGBTQİA+ dernek ve oluşumlarla aralarında köprülerin kurulması ve destek sistemlerinin artırılmasına da ihtiyaç duyulabileceği unutulmamalıdır.

Yaşlı LGBTQIA+'lar, LGBTQIA+ toplulukları içinde de görünmez hissedebilirler. Yaşamında geç açılan yaşlı bir birey hem LGBTQIA+ toplulukları içinde hem de dışında gençliğe dayalı bir kültür nedeniyle aynı yaştaki insanlarla tanışmakta ve ilişkiler geliştirmekte zorlanabilir. Bunlara rağmen, bazı yaşlı LGBTQIA+'lar, hayatlarında mutlu olup, güçlü sosyal destek ağları geliştirebilir. Bazı yaşlı LGBTQIA+'lar için LGBTQIA+ olmak aslında yaşlanma sürecine uyum sağlama yeteneklerini de artırabilir. Hangi yaşta olursa olsun, çevresinde yaşlı LGBTQIA+ bulunan bireylerin yaşlılığa yönelik daha olumlu tutumlar sergilediği gözlemlenmektedir (Yılmaz, 2022). Bu durum hem yaşlı LGBTQIA+'lar için hem de yaşlı olmayanlar için farklı kuşakların kendi aralarında deneyim paylaşımı yapmalarının ve sosyal desteğin önemini göstermektedir. Bu desteği artırmaya yönelik gerçekleştirilebilecek çeşitli grup çalışmalarıyla hem yaşlanma sürecinin getirileriyle baş etmenin yeni yollarının keşfedilmesi hem de kişilerin birbirlerine destek olarak bütünlüklerinin geliştirilebilmesi mümkündür. Özellikle kuşaklararası çalışmalarla daha genç yaştaki bireylerin yaşlılığa yönelik belirsizlikleri azaltılabilirken yaşlı bireylerin hayata katılımı ve queer topluluğa destek olma yoluyla esenlikleri artırılabilir.

Yaşlanma sürecinin bir getirisi olarak kişiler kendilerine bakım verecek kişi ya da kurumlara ihtiyaç duyabilmektedir. Yaşlıların bakımı, aile üyeleri ya da romantik ilişki içerisinde bulunan herhangi bir birey tarafından destek sağlanarak gerçekleştirilebilmektedir (Knauer, 2011). Ancak heteroseksist sistemler içerisinde bu sorumluluğun sıklıkla kişinin atanmış ailesi içinde olan eşlerine ya da çocuklarına bırakıldığı görülmektedir. Yaşlı LGBTQIA+'lar için evlilik ilişkisinde yer al(a)mamaları ya da çocuk sahibi ol(a)mamaları gibi nedenler, bakımın kimin tarafından ne şekilde üstlenileceği gibi yanıtı belirsiz olan soruları beraberinde getirebilmektedir.

Yaşlıların aile sisteminde bulunan kişilerle ilişkilerinde saygın bir konumda olmaları ve sosyal işlevselliklerinin artmasına destek olabilecek bir çevre içinde bulunmaları önemlidir. Bu noktada yaşlıların aile üyeleri ile aralarındaki etkileşimin artması ve aile içindeki dengeyi geliştirilmesinin yollarının aranması konularında destek ihtiyaçları bulunabilmektedir (Çamur-Duyan, 2019). Yaşlı LGBTQIA+'ların da bu ihtiyaçlarına yönelik aile sistemlerinde bulunan herkesin kapsandığı bir anlayışla desteklenmeleri gerekmektedir. Bu sistemlerin içerisinde resmi bir bağları olan ya da olmayan partnerleri, çocukları, seçilmiş aile üyeleri, heteroseksist baskılarla evlendikleri ve henüz açılmadıkları ya da açıldıkları eşleri bulunabilir.

2.3. Makro Düzey

Günümüzde, yaşlanmaya dair düşünceler ve deneyimler, tıp ve kapitalizm tarafından şekillendirilmektedir (Wallach ve Brotman, 2013). Tıp bilimi ve kapitalizm dışında, yaşlılığın inşasında rol oynayan istihdam, eğitim, sosyal yardım, bakım hizmetleri, evlilik ve toplumsal cinsiyet gibi yapılar ve kurumlar da mevcuttur. Özellikle 20. yüzyılın başlarından itibaren tıp bilimi baskın hale gelmiş, kapitalist üretim ve yaşam tarzlarını etkilemiştir. Örneğin, Estes (2001), yaşlanmanın büyük ölçüde ev ve işyeri arasındaki ayırmadan, emeklilikten ve kıdemli çalışanların daha genç, daha az maliyetli olanlarla değiştirilmesinden kaynaklandığını belirtmektedir.

1930'larda yaşlanma, tıp bilimi tarafından araştırılması ve düzeltilmesi gereken bir "sorun" olarak ortaya çıkmıştır (Estes ve Binney, 1989). 20. yüzyılın başlarında ve ortalarında, cinsel aktivite ya da cinsel istek eksikliği, "normal" yaş bozulmasının bir parçası olarak görülmüştür. Daha sonra, bireylerin cinsel işlev bozukluğundan kaynaklı olarak cinsel performans göstermeye devam edebilmeleri için teknolojilerin geliştirildiği bir dönem başlamıştır (Katz ve Marshal, 2003). Bu durum yaşlılığın tıbbileşmesine neden olarak, yaşam beklentisinin ve yaşam kalitesinin, kontrolünü ve gücünü "uzmanların" ve bir piyasa ekonomisinin ellerine bırakmıştır (Powell, 2004). Yaşlılığın tıbbileştirilmesi, yaşlılığa dair birçok deneyimin bir patoloji veya hastalık olarak ele alınmasına ve bu varsayımlara dayalı politika ve programlar tasarlanmasına neden olmuştur (Estes ve Binney, 1989). Tıbbi modelde, yaşlılık, bireyin "sorunu" olarak görülmüş, vücudun, kırışmış cildin ve cinselliğin "aktif" hale getirilebilmesi için kozmetik cerrahi ve biyomedikal ürünler için bir tüketici pazarı yaratılmıştır (Higgs ve McGowan, 2012). Bu

durumlar, “yaşlanan girişim” ve “yaşlanmanın metalaşması” olarak adlandırılmaktadır (Estes, 2001). Yaşlanan girişim, yaşlanma deneyiminin üretimi, satışı ve tüketimi için bir endüstriyi (doktorlar, psikologlar, tıp, ilaç sektörü, eğlence işletmeleri, tüketiciler) tanımlarken; yaşlanmanın metalaşması, yaşlanan girişimin bir sonucu olarak görülmekte, yaşlanma piyasada değerli tüketilen bir ürün haline gelmektedir (Katz, 2000; Katz ve Marshal, 2003).

Yaşlanmanın metalaşması, özellikle yaşlı LGBTQİA+’lar için önem arz etmektedir (Knauer, 2011). Bu metalaştırma, yaşlı LGBTQİA+’ların toplumda “görünmez” olmalarına neden olmaktadır. Toplumdaki hem yaşlılara hem de LGBTQİA+’lara yönelik kalıp yargılar da yaşlı LGBTQİA+’ların görünmez olmasına neden olabilmektedir. LGBTQİA+’larla ilgili en sık rastlanan mitlerden olan “cinselliğe düşkünlük” ve yaşlılara yönelik sıklıkla rastlanan “cinsel aktivitenin olmaması” ön yargısı çelişmektedir. Birbirleriyle çelişen bu mitler ve ön yargılar, yaşlı LGBTQİA+’ların varlığının tanınmasını ve kabul edilmesini engellemektedir. Bunun yanında, queer mekanlarda cinsel partnerlere ve sosyal desteğe erişimi önemli ölçüde etkileyen çekicilik/güzel görünme hiyerarşileri de mevcuttur (Heaphy, 2007; Jones ve Pugh, 2005).

Yaşlı LGBTQİA+’ların büyük bir çoğunluğu bakım alanında engellerle karşılaşmaktadır (Bergeron ve Senn, 2003; Furlotte ve Schwartz, 2017; Grigorovich, 2015; Lacombe-Duncan ve Logie, 2016). Bu engellerin yanı sıra bireylerin bakıma erişim noktasında maruz bırakıldıkları damgalamanın ve ayrımcılıkların oranları da yüksektir. Yaşlı LGBTQİA+’lar, kimlikleri nedeniyle özellikle sağlık ve sosyal hizmetler alanında fiziksel, sözel ve duygusal şiddete maruz bırakılmakta ve yaşanan şiddet sonrası bireyler depresyon belirtileri göstermekte, yaşama dair iyimserlik algılarında ve benlik saygılarında azalma olmaktadır (Morrison, 2012). Bunun yanında özellikle yaşlı transların deneyimledikleri ayrımcılıkların ve hak ihlallerinin daha yüksek olduğu ve karşılanmayan ihtiyaçlarının fazla olduğu da belirtilmektedir (Giblon ve Bauer, 2017). Ayrıca yaşlı LGBTQİA+’ların, bakım hizmeti aldıkları kurumlardan ve bu kurumlarda çalışan kişiler tarafından ayrımcılığa maruz bırakıldıkları ve gelecekteki bakım ve sağlık hizmetlerine erişimde ayrımcılığa uğramaktan korktukları da aktarılmaktadır (Stinchcombe vd., 2018). Bu korku durumu, sorumluluğu resmi olmayan bakım hizmetlerine/sağlayıcılarına ve bakım ağlarına yüklenmesine, sağlık hizmetlerinden yararlanmayı ve bu hizmetlere erişimin azalmasına da neden olabilmektedir.

Yaşlı LGBTQİA+’ların bakım alanında, sağlık ve sosyal hizmetlere erişimini odak alan araştırmalar, cinsiyet kimliğinin ve cinsel yönelimin açıklanması ya da ifşa edilmesinden korku duyulması, bakım hizmetlerinin cisgender ve heteronormatif varsayımlarla gerçekleştirildiği üzerinde durmaktadır (Giblon ve Bauer, 2017; Harbin vd., 2012). Huzurevleri konusunda olumsuz bir tutuma sahip olan çeşitli yaşlardaki LGBTQİA+’ların, yaşlanma ve yaşlılığa yönelik daha olumsuz tutumları olduğu da belirtilmektedir (Yılmaz, 2022). Birçok yaşlı LGBTQİA+ özne uzun süreli kurum bakımı ya da evde bakım hizmetlerine ilişkin korkularının olduğunu, umutsuzluk taşıdıklarını ifade etmektedir (Furlotte vd., 2016; Grigorovich, 2016). Bakım hizmetlerinde, yaşlı LGBTQİA+’ların izolasyon ve yalnızlık gibi sorunlarla karşılaştıkları, kendilerini rahat ve güvende hissedebilecekleri, LGBTQİA+’ların yaşadığı yerlerde ya da kurumlarda olmak istedikleri gözlemlenmiştir (Chamberland, 2003; Colpitts ve Gahagan, 2016). Yaşlı LGBTQİA+’ların yaşam deneyimleri ve psiko-sosyal ihtiyaçları göz önüne alındığında, hizmet sağlayıcıların, etik ilkelere aykırı bir biçimde kimlikleri ifşa ettikleri, ayrımcılık ve queer odaklı bakım hizmetleri konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları, mahremiyet ve gizlilik konularına yeterince önem vermedikleri hem teknik hem de duygusal anlamda yetkin olmadıkları da gözlemlenmiştir (Brotman vd., 2007; Rijpers, 2020).

Sonuç

Bireylerin yaşam deneyimlerinin, toplumdaki farklı sistemlerden ve mekanizmalardan etkilendiğine yönelik bir perspektif sunan yaşam seyri kavramı, queer yaşlanmaya mikro, mezo ve makro düzeylerde önemli yaklaşımlar sunmaktadır. Yaşam seyri perspektifi dikkate alınarak gerçekleştirilen literatür ve uygulama analizi, yaşlı LGBTQİA+’ların, toplumun farklı

sistemlerinde ve mekanizmalarında çeşitli ayrımcılık ve damgalanma pratikleriyle karşı karşıya kaldığını göstermektedir. Buradan hareketle, yaşlı LGBTQİA+'ların maruz bırakıldıkları baskı ve ayrımcılığın ortadan kaldırılması, güvenli alanların oluşturulması ve akran desteğine yönlendirmelerinin sağlanması gerekmektedir.

Yaşlı LGBTQİA+'lar için açılma sürecinin önemi göz önünde bulundurulduğunda, tüm LGBTQİA+'ların hem kendilerine hem de çevrelerine güvenli bir şekilde açılabilmesi yönünde destekleyici psiko-sosyal destek hizmetlerinin hayata geçirilmesi önemlidir. Yaşlı LGBTQİA+'ların kendi yaşamlarından memnun olabilmelerinin önemli bir faktörünün güvenli bir şekilde gerçekleştirilen açılma deneyimleri olduğu unutulmamalıdır. Yaşlı LGBTQİA+'ların hem atanmış aileleriyle hem de seçilmiş aileleriyle ilişkilerinin seyrine dikkat edilmeli, kendi hayatlarının öznesi konumunda olmalarına destek sağlanarak, güçlenmelerine katkı sağlanmalıdır.

Yaşlı LGBTQİA+'ların tek tipleştirilmemesi, çeşitlenen kimliklere sahip olabilecekleri ve kimliklerin farklı ihtiyaçları ortaya çıkabileceği unutulmamalıdır. Özellikle yaşlı transların, bakım hizmetlerine ve sosyal yardıma erişimlerinin dikkate alınması gerekmektedir. Makro düzeyde düşünüldüğünde, sadece yaşlı LGBTQİA+'lara yönelik değil, toplumun tüm kesimine yönelik yaşlanma ile ilişkili tutumlarını olumlu yönde dönüştürebilecek çalışmalar gerçekleştirilmelidir. Yaşlı LGBTQİA+'ların hem akranlarıyla hem de kendilerinden yaşça daha küçük diğer LGBTQİA+'larla bir araya gelebileceği ortamların yaratılması gerekmektedir.

Yaşlı LGBTQİA+'ların farklı düzeylerde deneyimledikleri olayların ve durumların yaşam seyri gibi çeşitli perspektiflerle çözümlenmesi, bu bireylere yönelik gerçekleştirilebilecek politikaların ve uygulamaların etkili olmasını sağlayabilecektir.

Kaynakça

- 17 Mayıs Derneği ve Gökpınar, Ö. (2021). *Yaşlı LGBTİ+ 'ların hakları ve sorunları ile dünyadan örnekler*. Ankara: Ceket Medya.
- Akış, A. G. (2020). *Yaşlısına bakım veren yaşlılar: Antalya örneği* (Yayınlanmamış doktora tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Alwin D. F. (2012). Integrating varieties of life course concepts. *The Journals of Gerontology, Series B, Psychological Sciences and Social Sciences*, 67(2), 206–220. <https://doi.org/10.1093/geronb/gbr146>
- Arun, Ö. (2019). Yaşlananların bir çift sözü var!: Türkiye artık yaşlı bir toplum. *Birikim*, 362-363, 42-55.
- Arun Ö. (2018). In A sociological examination of ageing process. Suğur N., (Ed.), *Social structure of Turkey* (ss.124-147). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Bergeron, S. ve Senn, C. (2003). Health care utilization in a sample of Canadian lesbian women: Predictors of risk and resilience. *Women Health*, 37, 19–35.
- Bernardi, L., Huinink, J. ve Settersten Jr., R. A. (2018). The life course cube: A tool for studying lives. *Advances in Life Course Research*, 41, 100258.
- Brotman, S., Ryan, B., Collins, S., Chamberland, L., Cormier, R., Julien, D., Meyer, E., Peterkin, A. ve Richard, B. (2007). Coming out to care: Caregivers of gay and lesbian seniors in Canada. *Gerontologist*, 47, 490–503.
- Brown, M. T. (2009). LGBT aging and rhetorical silence. *Sexuality Research & Social Policy*, 6(4), 65–78.

- Bynner, J. (2016). In Institutionalization of life course: Volume II. M. J. Shanahan, J. T. Mortimer ve M. K. Johnson (Eds.), *Handbook of the life course* (s. 27-58). New York: Springer International Publishing.
- Chamberland, L. (2003). Elderly women, invisible lesbians. *Canadian Journal of Community Mental Health*, 22, 85–103.
- Colpitts, E. ve Gahagan, J. (2016). I feel like I am surviving the health care system: Understanding LGBTQ health in Nova Scotia, Canada. *BMC Public Health*, 16, 1005–1012.
- Cronin, A. ve King, A. (2010). Power, inequality and identification: Exploring diversity and intersectionality amongst older LGB adults. *Sociology*, 44(5), 876–892.
- Çamur-Duyan, G. (2019). Yaşlı Ailesi ile Çalışma. U. Yanardağ ve M. Zubaroğlu Yanardağ (Ed.), *Yaşlılık ve sosyal hizmet: Tüm boyutlarıyla kapsayıcı bir çerçevede içinde* (1. Baskı, ss. 140–141). Ankara: Nika Yayınevi.
- Drummond, M. (2006). Ageing gay men's bodies. *Gay & Lesbian Issues and Psychology Review*, 2(2), 60-66.
- Elder, G. H. (2007). In Life course perspective. G. Ritzer (Ed.), *The Blackwell Encyclopedia of Sociology* (s. 2634-2639). Oxford: Blackwell Publishing.
- Elder, G. H., Johnson, M. K. ve Crosnoe, R. (2003). In The emergence and development of life course theory. J. T. Mortimer, & M. J. Shanahan (Eds.), *Handbook of the life course* (s. 3-19). New York: Kluwer Academic Publishers.
- Erikson, E. H. (1980). *Identity and the life cycle*. New York: W. W. Norton & Co., Inc.
- Ersözülü, M. (2021). *Kalıcı, sürekli ve ilgili: Yaşsız yaşlılar* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Fineman, M. A. (1995). Masking dependency: The political role of family rhetoric. *Virginia Law Review*, 81, 2181–2215.
- Fredriksen-Goldsen, K. I., Kim, H.-J., Bryan, A. E. B., Shiu, C. ve Emlet, C. A. (2017). The cascading effects of marginalization and pathways of resilience in attaining good health among LGBT older adults. *The Gerontologist*, 57, S72–S83. doi:10.1093/geront/gnw170.
- Fredriksen-Goldsen, K. I. ve Kim, H.-J. (2017). The science of conducting research with LGBT older adults—An introduction to Aging with Pride: National Health, Aging, and Sexuality/Gender Study. *The Gerontologist*, 57, S1–S14. doi:10.1093/geront/gnw212.
- Friend, R. A. (1980). GAYging: Adjustment and the older gay male. *Alternative Lifestyles*, 3, 231-248.
- Furlotte, C. ve Schwartz, K. (2017). Mental health experiences of older adults living with HIV: Uncertainty, stigma, and approaches to resilience. *Canadian Journal on Aging*, 36, 125–140.
- Furlotte, C., Gladstone, J. W., Cosby, R. F. Ve Fitzgerald, K. (2016). Could we hold hands?: Older lesbian and gay couples. *Canadian Journal on Aging*, 35, 432–446
- Gamson, J. ve Moon, D. (2004) The sociology of sexualities: Queer and beyond. *Annual Review of Sociology*, 30, 47-64.
- Giblon, R. ve Bauer, G. (2017). Health care availability, quality, and unmet need: A comparison of transgender and cisgender residents of Ontario, Canada. *BMC Health Services Research*, 17, 283.
- Goldsen, J., Bryan, A. E., Kim, H. J., Muraco, A., Jen, S. ve Fredriksen-Goldsen, K. I. (2017). Who says I do: The changing context of marriage and health and quality of life for LGBT older adults. *The Gerontologist*, 57(1), 50–62. <https://doi.org/10.1093/geront/gnw174>

- Grigorovich, A. (2016). The meaning of quality of care in home care settings: Older lesbian and bisexual women's perspectives. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 30, 108–116.
- Grigorovich, A. (2015). Restricted access: Older lesbian and bisexual women's experiences with home care services. *Research on Aging*, 37, 763–783.
- Güllü, B. N. (2021). *Event-based cultural life scripts and the effect of personal experiences* (Master's thesis). Boğaziçi University, Istanbul.
- Harbin, A., Beagan, B. ve Goldberg, L. (2012). Discomfort, judgment, and health care for queers. *Journal of Bioethical Inquiry*, 9, 149–160.
- Heaphy, B. (2007). Sexualities, gender, and ageing: Resources and social change. *Current Sociology*, 55(2), 193-210.
- Heinz, W. R., Huinink, J. ve Weymann, A. (2009). *The life course reader - individuals and societies across time*. Frankfurt: University of Chicago Press.
- Holman, D. ve Walker, A. (2020). Understanding unequal ageing: Towards a synthesis of intersectionality and life course analyses. *European Journal of Ageing*, 1-17.
- Hoy-Ellis, C., Kim, H. ve Goldsen, K. F. (2020). Life course predictors of allostatic load among LGBTQ older adults. *Innovation in Aging*, 4(1), 735. <https://doi.org/10.1093/geroni/igaa057.2615>
- Hughes, M. (2006). Queer ageing. *Gay & Lesbian Issues and Psychology Review*, 2(2), 54-59.
- Jones, J., & Pugh, S. (2005) Ageing gay men: Lessons from sociological embodiment. *Men and Masculinities*, 7, 248-260.
- Kara, Y. (2022a). *Açılma sürecinde LGBTQ bireylere yönelik sosyal hizmet müdahalesi: Queer grup çalışması örneği* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi.
- Kara, Y. (2022b). Nitel bir araştırmanın gösterdikleri: Türkiye'de LGBTQ+ olmak. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (52), 399-415. doi: 10.30794/pausbed.1056348
- Kara, Y. (2021). *LGBTİ+ 'lara yönelik kapsayıcı ve olumsuz sosyal hizmet uygulaması*. Ankara: Ceket Medya.
- Kara, Y. (2020). Is queer social work possible? *Social Sciences Studies Journal (SSSJournal)*, 6(61), 1718-1723. doi: 10.26449/sssj.2278.
- Kara, Y. (2019). Makro sosyal hizmet çerçevesinde sivil toplum kuruluşlarının önemi. *Aurum Journal of Social Sciences*, 4(2), 155-169.
- Kimmel, D. C. (1978). Adult development and aging: A gay perspective. *Journal of Social Issues*, 34, 113-130.
- Knauer, N. J. (2011). *Gay and lesbian elders: History, law, and identity politics in the United States*. Surrey, BC: Ashgate.
- Komp, K. ve Johansson, S. (2016). Population ageing in a lifecourse perspective: Developing a conceptual framework. *Ageing ve Society*, 36, 1937-1960.
- Lacombe-Duncan, A. ve Logie, C. (2016). Correlates of clinical breast examination among lesbian, gay, bisexual, and queer women. *The Canadian Journal of Public Health*, 107, e467–e472.
- Leonard, W. (2005). Queer occupations: Development of Victoria's gay, lesbian, bisexual, transgender and intersex health and wellbeing action plan. *Gay & Lesbian Issues and Psychology Review*, 1, 92-97.

- Mayer, K. U. (2004). Whose Lives? How History, Societies, and Institutions Define and Shape Life Courses. *Societies, and Institutions Define and Shape Life Courses, Research in Human Development*, 161-187.
- Morrison, M. A. (2012). Psychological health correlates of perceived discrimination among Canadian gay men and lesbian women. *Canadian Journal of Community Mental Health*, 30, 81-98.
- Muraco, A. ve Fredriksen-Goldsen, K. I. (2016). Turning points in the lives of lesbian and gay adults age 50 and over. *Advances in Life Course Research*, 30, 124-132. doi: 10.1016/j.alcr.2016.06.002.
- Pijpers, R. (2020). Experiences of older LGBT people ageing in place with care and support: A window on ordinary ageing environments, home-making practices and meeting activities. *Sexualities (Special Issue: LGBT End of Life)*, 1-20. <https://doi.org/10.1177/1363460720936471>
- Ramirez-Valles, J. (2016). *Queer aging: The gayby boomers and a new frontier for gerontology*. New York: Oxford University Press.
- Ryan, C., Russell, S., Huebner, D., Diaz, R. ve Sanchez, J. (2010). Family acceptance in adolescence and the health of LGBT young adults. *Journal of Child & Adolescent Psychiatric Nursing*, 23(4), 205-213. doi: 10.1111/j.1744-6171.2010.00246.x
- Sandberg, L. (2008). The old, the ugly and the queer: Thinking old age in relation to queer theory. *Graduate Journal of Social Sciences*, 5(2), 117-139.
- Slevin, K. F. (2008). Disciplining bodies: The aging experiences of older heterosexual and gay men. *Generations*, 32(1), 36-42.
- Smith-Osborne, A. (2007). Life span and resiliency Theory: A critical review. *Advances in Social Work*, 8, 152-168.
- Stinchcombe, A., Wilson, K., Kortess-Miller, K., Chambers, L. ve Weaver, B. (2018). Physical and mental health inequalities among aging lesbian, gay, and bisexual Canadians: Cross-sectional results from the Canadian Longitudinal Study on Aging (CLSA). *The Canadian Journal of Public Health*, 109, 833-844.
- Stowe, J. D. ve Cooney, T. M. (2015). Examining Rowe and Kahn's concept of successful aging: Importance of taking a life course perspective. *The Gerontologist*, 55(1), 43-50.
- Strauss, W. ve Howe, N. (1991). *Generations: The history of America's future, 1584-2069*. New York: William Morrow.
- Sumerau, J., Mathers, L. A., Nowakowski, A. C. ve Cragun, R. T. (2017). Helping quantitative sociology come out of the closet. *Sexualities*, 20(5-6), 644-656. <https://doi.org/10.1177/1363460716666755>
- Sümbüloğlu, V. ve Kadir S. (2002). *Araştırma yöntemleri*. Ankara: Hatipoğlu Yayınları.
- Tyler, K. (2013). Homeless youths' HIV risk behaviors with strangers: Investigating the importance of social networks. *Archives of Sexual Behavior*, 42(8), 1583-1591.
- Vaillant, G. E. (1993). *The wisdom of the ego*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Valocchi, S. (2005). Not yet queer enough: The lessons of queer theory for the sociology of gender and sexuality. *Gender & Society* 19(6), 750-770.
- Yetener, M. (2022). *Sosyal hizmet uzmanları ve sağlık çalışanlarına yönelik bilgi notu: yaşlanan ve yaşlı LGBTİ+'ların sağlık hakkına erişimi*. Ankara: 17 Mayıs Derneği.

- Yılmaz, R. (2022). *LGBTİ+ 'ların yaşlılık ve yaşlanmaya ilişkin tutumlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi.
- Wallach, I. ve Brotman, S. (2013). Ageing with HIV/AIDS: A scoping study among people aged 50 and over living in Quebec. *Ageing and Society*, 33(7), 1212–1242.
- Weinstein, N., Ryan, W., DeHaan, C., Przybylski, A., Legate, N. ve Ryan, R. (2012). Parental autonomy support and discrepancies between implicit and explicit sexual identities: Dynamics of self-acceptance and defense. *Journal of Personality & Social Psychology*, 102(4), 815–832. doi: 10.1037/n0026854
- Wright, G. C. (2020). Yaşlanma, yaşlılık ve yaşlılar: Kavramsal tartışmalar, toplumsal algılar ve yaşlının sosyal statüsü. *Cogito*, 98, 120-144.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı : % 50
2. yazar katkı oranı : % 50